

I.O. Чечуліна\*

## ПОПЕРЕДНІЙ АНАЛІЗ АТТИЧНОЇ ЧОРНОЛАКОВОЇ КЕРАМІКИ З ЕКСПОЗИЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ІА НАН УКРАЇНИ

Аттична чорнолакова кераміка є надійним джерелом датування цілих археологічних комплексів. Колекція кераміки, що експонується у відділі «Археологічний музей» ІА НАНУ є доволі інформативною та цікавою з точки зору різноманітності форм та орнаментування. В експозиції представлені як окремі речі, так і цілі комплекси посуду різного часу – класичного та елліністичного.

**Ключові слова:** аттична чорнолакова кераміка, Ольвія, музейна колекція, Північне Причорномор'я, антична доба, класичний період, елліністичний період.

Аттична чорнолакова кераміка посідає особливе місце серед усього грецького посуду, вона широко імпортувалася за межі Аттики і саме тому є надійною датуючою ознакою для археологічних комплексів практично на всіх пам'ятках, до яких сягав аттичний керамічний імпорт.

Колекція матеріалів із експозиції Археологічного музею ІА НАНУ, що були знайдені в Ольвії, доволі чисельна та інформативна. До дослідженої нами частини матеріалу відноситься аттична чорнолакова кераміка, що буда знайдена в Ольвії в різні роки на різних ділянках розкопів, переважно з 1962 по 2000 рр. Деякі знахідки, на жаль, мають лише музейні фондові номери, тож ми не маємо змоги прослідкувати їх походження. Увесь керамічний матеріал добре збережений, всі необхідні ділянки належним чином відреставровані. Посуд експонується в основному залі, присвяченому археології залізного віку України.

Переважну більшість дослідженої колекції складають посудини для пиття вина – одинадцять посудин з досліджених п'ятнадцяти, що за матеріалами Афіньської Агори датуються головним чином в межах 500 – 325 рр. до н.е.

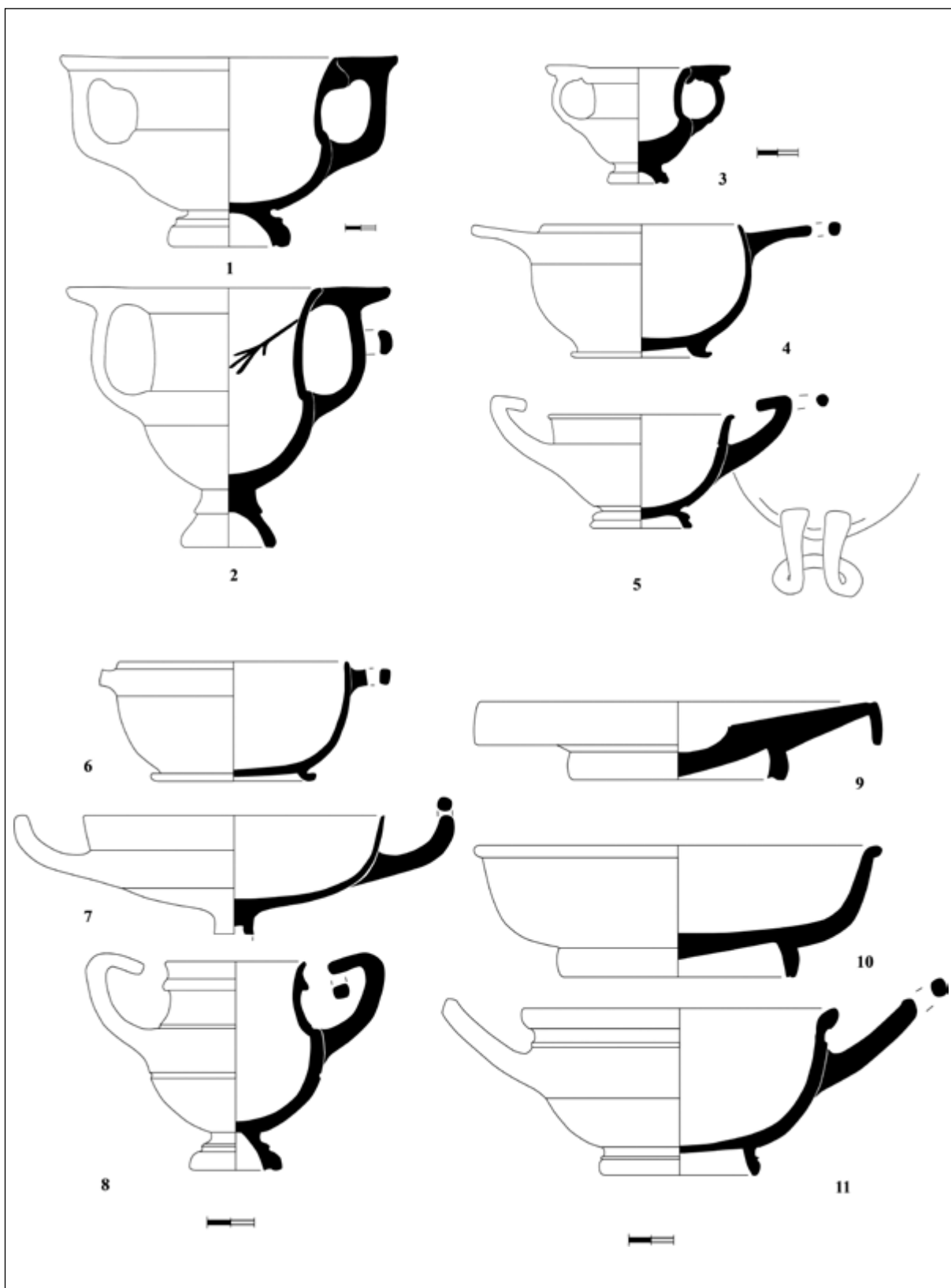
Посуд для пиття вина представлено киликами та канфарами різних типів. Це чаші типу «болсал» 420 р. до н.е. – два екземпляри; канфароподібні килики 340 – 325 рр. до н.е. – два екземпляри; два канфари елліністичного часу з накладним орнаментом кінця IV – початку III ст. до н.е. та один канфар – мікроформа; скіфосоподібний килик 410 р. до н.е.; чаша на високій ніжці 500 р. до н.е.; килик типу «delicate class» 430 р. до н.е. та килик на ніжці середини V ст. до н.е.

До відкритих типів посуду належить миска з відігнутим назовні краєм 420 р. до н.е. та рибне блюдо 350 – 325 рр. до н.е. До рідких знахідок посуду закритих форм відноситься ойнохоя з рельєфним орнаментом V ст. до н.е.

Килики – найбільш поширена форма для пиття. Цю форму легко пізнати за широкою неглибокою чашею, горизонтальними ручками та високою ніжкою. Чорнолакові килики відрізняються від розписних тим, що стають більш зручними у використанні, особливо наприкінці VI – початку V ст. до н.е., коли вінця стають масивніші.

Окремо виділяють тип киликів без високої ніжки (на кільцевому піддоні) – «Stemless». Для архаїчного часу килики цього типу вкрай рідкі, набувають поширення після 480 р. до н.е. Цей тип має неглибокий тулуб, низьку ніжку, зазвичай вінця загнуті всередину чи назовні. Для початку століття характерний неглибокий тулуб посудини, пласкі вінця (рис. 2: 4). Даний килик повторює морфологію форми, проте має особливість, характерну лише для киликів типу «delicate class» – потовщення-виступ з внутрішньої сторони тулова. Килик датується 430 р. до н.е. (Sparkes, Talcott 1970: fig. 5: 487) і належить до класичної серії киликів даного типу з орнаментом. Посудина на дні має класичний для цього часу штамп: коло, коло з пальметок, геометрично правильна зірка, промені якої сходяться по центру композиції, з іншого боку завершуються рисочками. Серед матеріалів Ольвії даний тип зустрічається нерідко (Назарчук 2014, рис. 20; Папанова 2000, рис. 1; Фармаковський 1911, рис. 3, 4).

Вишукану групу посуду продовжує килик на високій ніжці (viscup), що також належить до комплексу, присвяченого Афродиті (рис. 1: 7) (Буйських 2015, с. 16). Цей тип відрізняється



**Рис. 1.** Канфари

1 – 0-74-410 ЮЗА, АМ-2621-7641 канфар; 2 – АМ 1089-5217 канфар; 3 – 0-56-779, АМ 2618-7638 мікроформа, канфар; 4 – АМ 3016-8026 килік типу «болсал»; 5 – 0-48-5639, АМ 3015-8625 канфароподібний килік; 6 – 0-2000-P25-2197 килік типу «болсал»; 7 – 0-2000-P25-2732, АМ3598-10349 килік на ніжці (viscip); 8 – АМ 1087-5194 канфароподібний килік; 9 – АМ 1173-5288 рибне блюдо; 10 – АМ 1174-5289 миска; 11 – 0-47-3024, АМ 1088-5196 скіфосоподібний килік.

прямими відокремленими вінцями, неглибоким тулубом, двома горизонтальними ручками на рівні вінець. Характерною особливістю також є вільний простір без лакового покриття попід ручками. За аналогією форма датується 460 р. до н.е. (Sparkes, Talcott 1970: fig. 5: 437). Лакове покриття дуже якісне, блискучого насиченого кольору.

Також доволі поширеною формою для середини V ст. до н.е. були киліки типу «болсал». Експозиція має два подібних екземпляри, що датуються 450-420 рр. до н.е. (Sparkes, Talcott 1970: fig. 6: 541) (рис. 1: 4,6). Обидва киліка одного типу, відмінність лише у розмірах. Перший має простий штамп на дні – коло, навколо якого чотири пальметки. Загалом, киліки типу «болсал» завжди прикрашали розетою з пальметок у центрі, що підтверджують, зокрема, матеріали з некрополя Широкої балки біля Ольвії (Папанова 2000, рис. 3).

Другий килік типу болсал (рис. 1: 6) належить до комплексу посуду, присвяченого Афродиті, що знайдено у ботросі на території Південного теменосу Ольвії у польовому сезоні 2000 р. (Буйських 2015, с. 16). Із зовнішньої сторони дна бачимо посвяту Афродиті. Килік, що характерно для цього типу посуду, прикрашено із зовнішньої сторони дна колом без лаку, всередині якого намальовано ще два кола. Обидва киліки виконані доволі ретельно, чорнолакове покриття якісне, без особливих відмінностей.

Терміном скіфосоподібні киліки «skyphos» називають широкі чаші для пиття, глибші ніж киліки на кільцевому піддоні (stemless), мають однакову форму ручок з цим типом. Вони були доволі поширеною формою для пиття вина, активно виготовлялись у V-IVст. до н.е.

Даний екземпляр датується 410 р. до н.е. (рис. 1: 11). Відноситься до підтипу з масивними стінками (Sparkes, Talcott 1970: fig. 6: 617). Форма виготовлена дуже якісно, що характерно для V ст. до н.е. Лакове покриття блискуче, насиченого чорного кольору. На дні має штамп – центральна розета – коло з ов, посередині якого сім з'єднаних між собою пальметок. Слід окремо відзначити, що штамп нанесений дуже ретельно, охайно, майже всі волоти на пальметках добре прослідковуються, як і пелюстки. Центральне коло між пальметками знаходиться точно по центру композиції. Із зовнішньої сторони дна залишено вільний простір від чорнолакового покриття, посередині якого коло та кружечок. Форма є доволі популярною та знаходить свої аналогії серед матеріалів Ольвії попередніх років (Леви 1940, табл. XVI; Козуб 1979,

рис. 14; 1974, рис. 9; Папанова 1993, рис. 10; 2000, рис. 4, 5, 6; Русяева, Назарчук 2006, рис. 190; Назарчук 2014, рис. 20-24).

Канфари є другим за популярністю типом відкритого чорнолакового посуду для пиття. Характерна ознака форми – дві вертикальні ручки, що підіймаються на рівень вінець.

Канфари представлені типами класичної серії IV – III ст. до н.е. Це канфар з формованими вінцями, елліністичний канфар з пласкими вінцями та міркоформа – канфар. Канфар класичної форми, з формованими вінцями (рис. 1: 1) має середні розміри (аналогія Alexandrescu 1978, р. 89). Чорнолакове покриття насиченого чорного кольору, на рельєфних частинах покриття затерте, ймовірно це сліди використання посудини або наслідок погані збереженості. Тулово посудини прикрашено канелюрами, що пропорційно займають половину канфара. Канелюри опуклі, округлі, доволі ретельно вироблені, кожна з них завершується жолобками. Цікаво, що канелюри нанесені й під ручками. Із зовнішньої частини на дно нанесено графіто. По внутрішній частині канфар прикрашено штампом. Це доволі класичний штамп для цього виду посуду (Чечуліна 2016). По центру – коло, чотири з'єднані між собою пальметки та ряд насічок навколо. На дні покриття збереглося доволі погано, також ймовірно через використання, проте досить чітко можна простежити елементи штампу. Лінії, що з'єднують пальметки, були спеціально прокреслені, саме через це, навіть вже без лакового покриття маємо змогу відтворити штамп повністю. За аналогіями з матеріалів Афінської агори, форма датується у межах 350 – 325 рр. до н.е. (Sparkes, Talcott 1970: fig. 7: 700; Rotroff 1997: fig. 6, pl. 4, 38). Саме наявність штампу у придонній частині, що обумовлено приземкуватою формою канфару та достатньо широким горлом, є індикатором датування посудини у межах другої половини IV ст. до н.е. Така структура горла дозволяла доволі легко нанести штамп. Відмінністю даного типу канфарів є формовані вінця, що ніби напливають на зовнішню сторону посудини. У процесі формовки посудини, вінця були трохи зігнуті та завернуті назовні. Всередині вінець немає порожнини, характерної для кінця IV ст. до н.е. (Егорова 2009, с. 27).

Значно частіше зустрічалися канфари з прямими вінцями. Наприклад канфар з накладним орнаментом з експозиції музею – (рис. 1: 2). За аналогічними матеріалами можемо продатувати посудину кінцем IV – першою чвертю III ст. до н.е. (Егорова 2009, с. 87; Парович-Пешикан 1974, с. 76; Rotroff 1997: fig. 6, pl. 3, 32; Rotroff 1991). Цікаво, що

в IV ст. до н.е. обидва типи класичної серії – з формованими вінцями та прямими розвиваються ніби паралельно, проте з першої чверті III ст. до н.е. канфари з прямими вінцями переважають (Alexandrescu 1966, p. 524; Thomson 1987, p. 20). Даний канфар має накладний орнамент з обох сторін посудини – у вигляді двох гілочок, що є доволі поширеним орнаментом для кінця IV – першої чверті III ст. до н.е. (див. наприклад Handberg, Peterson 2010, p. 212; Vozkova 1997, p. 9).

Так звані канфароподібні килики «*cupkantharos*» за формою тулова дуже схожі на канфари класичних серій. Головна відмінність – у формі та місцезнаходженні ручок. Ручки петлеподібні, округлі у розрізі, розвернуті горизонтально та прикріплені на лінії максимального діаметру тулова (Егорова 2009, с. 28).

Екземпляр з експозиції (рис. 1: 8) має формовані вінця, датується 350 – 325 рр. до н.е. за аналогією з матеріалів Афіньської Агори (Sparkes, Talcott 1970: fig. 7: 661). Канфар має цікаву орнаментацию, нанесену вірогідно ангобом та білою фарбою. Під горлом йде оливкова гілка, нанесена доволі неохайно, далі пояс з геометричною орнаментацией (чередування підквадратного меандру та ніби шахматної дошки, де через один квадрат зафарбовані білою фарбою). Чорнолакове покриття дуже якісне, насиченого чорного кольору, деінде є сліди від використання посудини – на вінцях та ручці.

Наступний варіант канфару з прямими вінцями доволі унікальний перш за все через свої розміри. Ця мікроформа, досягає у висоту 5,6 см. Вірогідно, що її використовували у якості поховального інвентарю (рис. 1: 3). Про це свідчить зокрема й погана якість покриття та доволі неохайне формування посудини.

До середини IVст. до н.е. належить й наступний кубкоподібний канфар (рис. 1: 5). Відноситься до так званих канфарів «сидячого типу» (*squat rim*) (Sparkes, Talcott 1970: fig. 7: 684). Лакове покриття з часом втратило свою блискучість, збереглося доволі погано. Деінде можна побачити коричневий колір, що є індикатором помилок при обпалі посудини (надходження кисню).

Окремої уваги заслуговує ойнохоя – глек з трьома зливами, що слугувала вмістищем для зберігання та розливання вина.

Археологічно ціла ойнохоя є доволі унікальним експонатом, за морфологією форми її можна продатувати серединою VI ст. до н.е. (рис. 2: 1), (Sparkes, Talcott 1970: fig. 2: 90, 96). Особливістю даної посудини є ручка, що підіймається від верхньої частини тулова до вінця, виходячи трохи за них. Під ручкою роз-

ташовані два наліпи округлої форми. Зверху ручка завершується рельєфною головою лева та двома полосами, що ніби імітують його лапи та простягаються по горлу ойнохоя.

Окрему категорію посуду складають миски та тарілки. Миски найрізноманітніших форм та розмірів були популярні протягом усіх періодів, в тому числі чорнолакові миски.

Миски з відігнутим краєм (*outturned rim*) були поширені з останньої чверті V ст. до н.е. Класична форма складається з широкої неглибокої чаші, що стоїть на низькій кільцевій ніжці, вінця трохи потовщені та відігнуті назовні (рис. 1: 10). Миска датується 310 р. до н.е. (Sparkes, Talcott 1970: fig. 8: 808). Дно ззовні має графіто, повністю покрите червоним лаком. Має штамп всередині посудини – розета з чотирьох пальметок – доволі класична орнаментация. Знахідки посуду з таким орнаментом неодноразово зустрічалися в Ольвії (Леви 1940, табл. XVII, XXIII; Папанова 2000, рис. 13). Цікаво те, що посудина всередині має коло з червоного покриття, що покриває й штамп. Ймовірно, це сталося через умови обпалу посуду – миски ставилися одна на одну, таким чином, саме на це місце не потрапило достатньо кисню, через що посудина всередині набула червоного кольору замість чорного.

Як і маленькі миски, для подібних цілей використовували солонки.

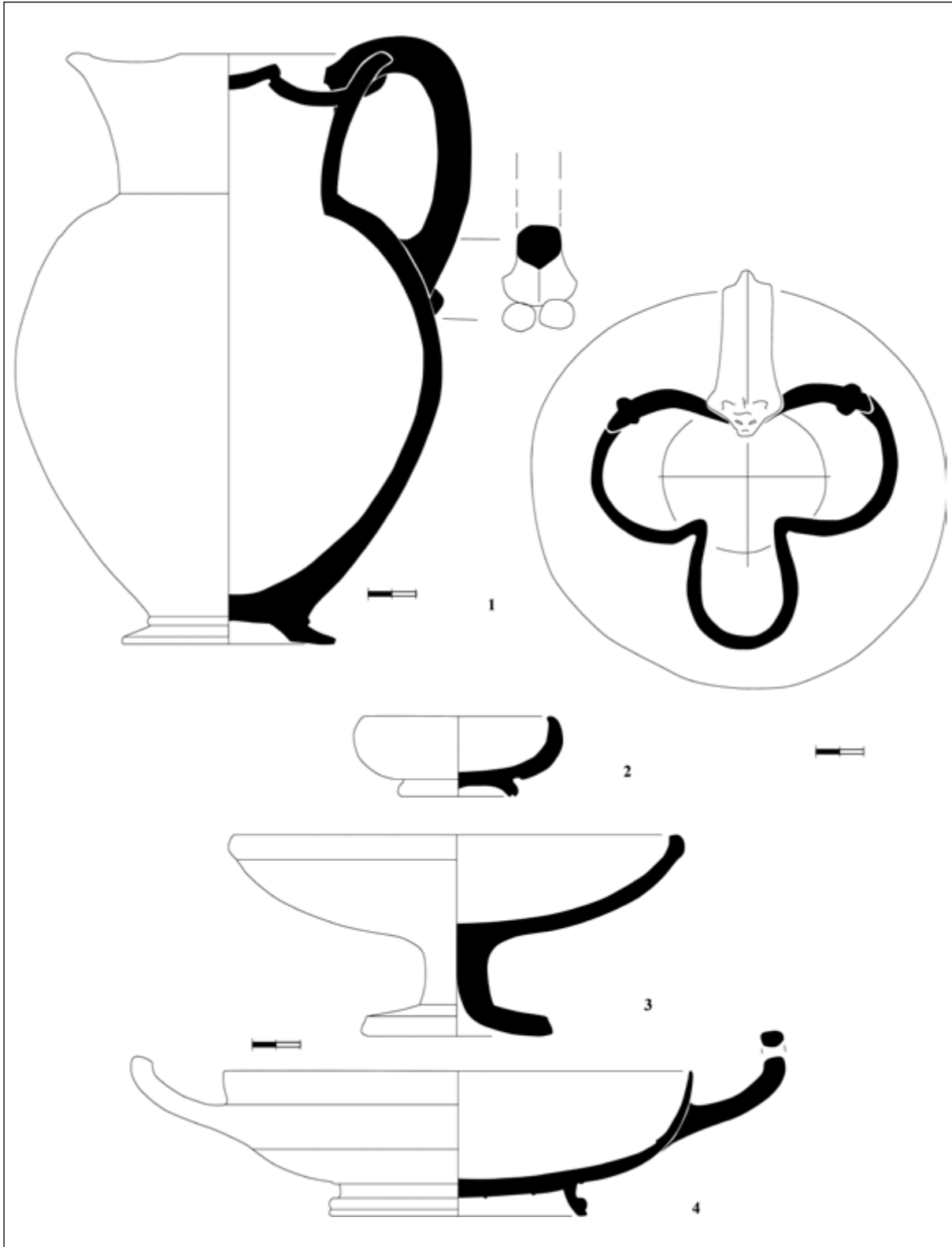
Солонка (рис. 2: 2), що датується 350 – 325 рр. до н.е., має відмінність у характері виконання стінок. Від вінця до придонного валика стінки виконані у якості вертикальних канелюр, повністю однакового розміру, що йдуть майже паралельно одна до одної; канелюри опуклі, округлі (Sparkes, Talcott 1970: fig. 9: 949)

Окремо, як тип, виділяють миски на високій ніжці (*stemmed dish*). Великі та маленькі – вони були поширені в Аттиці з кінця VI до другої чверті V ст. до н.е. Великі миски могли використовуватись для зберігання фруктів, горіхів, оливок. Можливо, миски на високій ніжці могли використовуватись і як піксиди. Окремо слід відзначити доволі рідкісний експонат – чашу на ніжці, (рис. 2: 3), що датується за аналогічними матеріалами 500 р. до н.е. (Sparkes, Talcott 1970: fig. 9: 958). Особливого декору немає, окрім полоси без покриття з зовнішньої сторони валику ніжки.

Дуже поширеним типом чорнолакової кераміки були різноманітні тарілки, що використовувались повсякденно. До їх підтипу належать рибні блюда, що досить часто зустрічаються у чорнолаковому оформленні. Форму можна назвати як профільованою, так і «пласкою» – утворює широку таріль, що від

вінець пласка, при переході до центру тарілки утворює «соусницю» – западину у центрі посудини, що, ймовірно, використовували для сервіровки соусу (чи стоку зайвої рідини). Рибні блюда мають характерні для цих форм глибоко відхилені назовні вінця та міцну кіль-

цеву ніжку. Рибні блюда почали повністю покривати лаком близько 400 р. до н.е., проте ці екземпляри не численні, їх продовжують використовувати протягом елліністичного періоду (Rotroff 1997, р. 83-107).



**Рис. 2.** 1 – AM 1102-5197 ойнохоя; 2 – 0-73-492 ЮЗА, AM-2616-7635 солонка; 3 – 0-48-2938, AM 1103-5198 чаша на ніжці; 4 – AM 2620-7640, 0-48-5019 килик типу «delicate class».

Класичним прикладом рибного блюда є експонат з експозиції музею (рис. 1: 9). Датується в межах 350 – 325 рр. до н.е., має відігнуті назвні вінця, ємність для зберігання соусу (Sparkes, Talcott 1970: fig. 10: 1072).

Усі наведені форми мають прямі аналогії серед матеріалів Афіньської Агори та знахідок аттичного чорнолакового посуду з інших міст Північного Причорномор'я. Дані форми належать до парадного столового посуду та ще раз демонструють активні торгові зносини Ольвійського полісу з Аттичним регіоном протягом класичного часу.

Колекція відділу «Археологічний музей» ІА НАНУ викликає неабиякий інтерес з наукової та естетичної точки зору не лише для

науковців, але й для звичайних відвідувачів музею. Представлені в експозиції експонати датуються різним часом виробництва, демонструють різні форми та типи грецького посуду. Окрім того, колекція знахідок з Ольвійського полісу, може слугувати гарним наочним матеріалом в освітньому процесі, адже вона демонструє всі сторони життя грецького полісу і є гарним прикладом експонування подібних матеріалів.

*Подяки.*

Хочу висловити свою подяку співробітникам відділу Археологічний музей ІА НАНУ, в особі Кулаковської Л.В. та Вотякової О.Л. за сприяння обробці колекції.

## ЛІТЕРАТУРА:

- Буйских, А.В. 2015. Южный теменос Ольвии Понтийской. *Вестник древней истории*, 2, с. 6-21.
- Козуб, Ю.І. 1979. Передмістя Ольвії. *Археологія*, 29, с. 3-34.
- Леви, Е.И. 1940. Привозная греческая керамика из раскопок Ольвии в 1935, 1936 гг. *Ольвия*, 1, с. 105-126.
- Назарчук, В.И. 2014. Чернолаковая керамика. В: Крыжицкий, С.Д., Лейпунская, Н.А. и др. Жилые дома Центрального квартала Ольвии. *МАИЭТ*, 13, с. 312-356.
- Папанова, В.А. 2000. Чернолаковая керамика из семейно-родового участка некрополя Ольвии. *Старожитности Степового Причорномор'я і Криму*, 8, с. 194-216.
- Папанова, В.А. 1993. *Некрополь Ольвии эллинистического времени*. Бердянск: Гортипোগрафия.
- Парович-Пешикан, М. 1974. *Некрополь Ольвии эллинистического времени*. Киев: Наукова думка.
- Русяева, А.С., Назарчук, В.И. 2006. Аттическая керамика. *МАИЭТ*, 2, с. 169-177.
- Фармаковский, Б.В. 1911. Памятники античной культуры, найденные в России. *ИАК*, IV (42), с. 134-143.
- Чечуліна, І.О. 2016. Штампований орнамент на аттичній чорнолаковій кераміці з Ольвії. *Археологія* (2), с. 29-38.
- Alexandrescu, P. 1966. *La necropole tumulaire (Fouilles 1955-1961)*. Histria, (II).
- Alexandrescu, P. 1978. *Le ceramique d'epoque archaïque et classique (VII-IV s.* Histria, (IV).
- Bozkova, A. 1997. A Pontic Pottery Group Hellenistic Age. *Archaeologia Bulgarica*, 2, p. 8-17.
- Handberg, S., Peterson, J.H. 2010. Black-glossed pottery. *Black sea studies* (13), p. 187-196.
- Rotroff, S.I. 1991. Attic West Slope Vase Painting. *Hesperia*, Vol. 60, No. 1.
- Rotroff, S.I. 1997. *Hellenistic Pottery. Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*. The Athenian Agora, XXIX.
- Sparkes, B.A., Talcott, L. 1970. *Black and Plain Pottery of the 6<sup>th</sup>, 5<sup>th</sup> and 4<sup>th</sup> Centuries B.C.* The Athenian Agora XII.
- Thompson, H.A., Thompson, D.B., Rotroff, S.I. 1987. *Hellenistic pottery and terracottas*. Princeton, N.J: American School of Classical Studies at Athens.

## REFERENCES:

- Buiskykh, A.V. 2015. Yuzhnyi temenos Olvyi Pontyiskoi. *Vestnyk drevnei istoryy*, 2, s. 6-21. (in Russian)
- Kozub, Yu.I. 1979. Peredmistia Olvii. *Arkheolohiia*, 29, s. 3-34. (in Russian)
- Levy, E.Y. 1940. Pryvoznaia hrechaskaia keramyka iz raskopok Olvyi v 1935, 1936 hh. *Olyvia*, 1, s. 105-126. (in Russian)
- Nazarchuk, V.Y. 2014. Chernolakovaia keramyka. V: Krizhytskyi, S.D., Leipunskaiia, N.A. y dr. Zhylie doma Tsentralnoho kvartala Olvii. *MAIET*, 13, s. 312-356. (in Russian)
- Papanova, V.A. 2000. Chernolakovaia keramyka iz semeino-rodovoho uchastka nekropolia Olvii. *Starozhytnosti Stepovoho Prychornomoria i Krymu*, 8, s. 194-216. (in Russian)
- Papanova, V.A. 1993. *Nekropol Olvii. Istoriya issledovaniya, itohy raskopok*. Berdiansk: Hortypohrafyia. (in Russian)
- Parovych-Peshykan, M. 1974. *Nekropol Olvii ellinisticheskoho vremeni*. Kiev: Naukova dumka. (in Russian)
- Rusiaeva, A.S., Nazarchuk, V.Y. 2006. Atticheskaia keramyka. *MAIET*, 2, s. 169-177. (in Russian)
- Farmakovskiy, B.V. 1911. Pamiatnyky antychnoi kulturi, naidennye v Rossyy. *IAK*, IV (42), s. 134-143. (in Russian)
- Chechulina, I.O. 2016. Shtampovanyi ornament na attychnii chornolakovii keramitsi z Olvii. *Arkheolohiia* (2), s. 29-38. (in Ukrainian)

- Alexandrescu, P. 1966. *La necropole tumulaire (Fouilles 1955-1961)*. Histria, (II).
- Alexandrescu, P. 1978. *Le ceramique d'epoque archaique et classique (VII-IV s.* Histria, (IV).
- Bozkova, A. 1997. A Pontic Pottery Group Hellenistic Age. *Archaeologia Bulgarica*, 2, p. 8-17.
- Handberg, S., Peterson, J.H. 2010. Black-glossed pottery. *Black sea studies* (13), p. 187-196.
- Rotroff, S.I. 1991. Attic West Slope Vase Painting. *Hesperia*, Vol. 60, No. 1.
- Rotroff, S.I. 1997. *Hellenistic Pottery. Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*. The Athenian Agora, XXIX.
- Sparkes, B.A., Talcott, L. 1970. *Black and Plain Pottery of the 6<sup>th</sup>, 5<sup>th</sup> and 4<sup>th</sup> Centuries B.C.* The Athenian Agora XII.
- Thompson, H.A., Thompson, D.B., Rotroff, S.I. 1987. *Hellenistic pottery and terracottas*. Princeton, N.J: American School of Classical Studies at Athens.

**Chechulina Iryna O.**

### **ATTIC BLACK-GLAZED POTTERY FROM THE COLLECTION OF EXPOSITION OF THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF IA NASU**

Finds of Attic tableware and ceremonial ware in the North Black Sea region are mass, and that is why they are so important since they provide information for detailed chronology of ancient material.

The collection of finds from Olbia, which is exhibited in the Archaeological Museum of IA NASU is quite numerous. The investigated part of the material includes Attic black-glazed pottery, which was found in Olbia in different years at different sites of excavations, from 1962 to 2000. Some finds, unfortunately, have only museum archive numbers, so we are not able to trace their origin. All the ceramic material is well-preserved, all necessary parts are properly restored, they are exhibited in the main hall dedicated to archeology of the Iron Age of Ukraine.

The vast majority of the studied collection consists of vessels for drinking wine – eleven vessels of the sixteen studied, dating from the Athenian Agora from 500 to 325 BC.

Pottery for wine are represented by cups and kantharos in various types. These are the cup – «bolsal» 420 BC – two examples; cup-kantharos 340–325 BC – two examples; two Hellenistic kantharos with an applique ornament IV BC and one kantharos – micro form; cup-skyphos 410 BC; stemmed dish 500 BC; cup “delicate class” 430 BC and a stemmed cup of the middle of the 5<sup>th</sup> BC.

Open types of pottery include a bowl with an outturned rim 420 BC and fish plate 350–325 BC.

Rare finds of the pottery of the closed forms are oynohoya with relief ornament of the V century BC and a Hellenistic pelika with an applique ornament.

All the above forms have direct analogies in the material from the Athenian Agora and finds of Attic black-glazed ware from other cities in the Northern Black Sea. These forms belong to the ceremonial tableware demonstrate an active trade relations of the Olbio Polis with the Attic region during the classical time.

**Keywords:** *Attic black lacquer ceramics, Olbia, museum collection, Northern Black Sea coast, antiquity, classical period, Hellenistic period.*